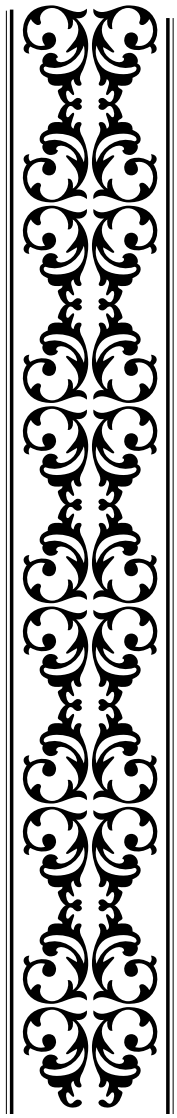

אנכי עשו בכורך

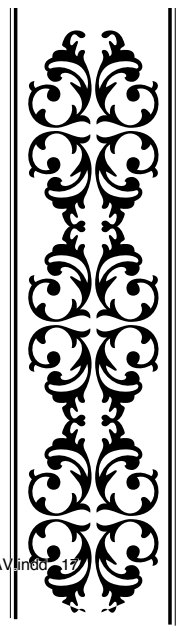

2.ANOCHI ESAV.indd 18 12/27/05 12:01:44 AM

לפי החפץ חיים לכל הדעות אסור לשקר מה"ת שנא' מדבר שקר תרחק, אלא שנחלקו הראשונים באם הוא עשה ממנין תרי"ג -ובכל זאת מפורש בגמ' שמותר לשנות מפני השלום -וההסבר המשתמע מדברי רבינו יונה הוא שבדברים של מה בכך -איפה שאין נפקא מינא מעשית בזה שהוא חורג מהאמת- לא שייך איסור שקר -ובעיני התורה לשקר זה לרמות- ובכל זאת תמיד יש לנו לדייק בלשוננו -אם לא שיש תועלת בשינוי -דהיינו מפני השלום וכדומה (והמהר"ל הוסיף גם מפני הצניעות ע"פ פירושו באגדת פרק חלק.)

אלא- שבגמ' מצינו כמה מעשים והלכות איפה שהתירו לשקר גם באופן רמאות ממש-

[1] פסחים דף ג' ע"ב ,ההוא ארמאה... פרוסה בירושלים'

רבי יהודה בן בתירא הטעה את הנכרי שהי'ה מטעה את בני החבורה לחשוב שהוא יהודי והי'ה אוכל מקרבן פסח.

[2] יומא דף פ"ג ע"ב ,ותו ר"מ ור' יהודה... הרגו את הנפש'

רבי יהודה ורבי יוסי שקרו לבעלת הבית ואמרו לה שהבעל בקש שתתן להם את כספם ואף נתנו לה סימן ברמאות.

[3] משנה ב"מ ע"ה ע"ב ,השוכר... או מטען', וגמ' ע"ו ע"ב ,כיצד מטען... שתים'

קבלן שרוצה להפסיק את העבודה באמצע -בדבר האבוד דהיינו דבר שאם לא יגמור את העבודה יצא מזה הפסד (ואין להשיג אחרים לגמור את העבודה) מבטיח לו העלאה בשכר ולבסוף משלם לו לפי ההסכם המקורי!

[4] יבמות דף ק"ו ע"א ,תנו רבנן... הכא נמי משטה אני בך'

רבי חייא ואביי הבטיחו ליבם כסף אם יחלוץ ליבמתו ובסוף אמרו ,משטה אני בך' -וכן הדין במי שבורח מבית האסורים שיכול להבטיח לבעל המעבורת כסף רב להעבירו ובסוף נותן לו את שכרו הרגיל.

[5] משנה נדרים כ"ז ע"ב ,נודרים להרגין... שאינן של בית המלך'וגמ' (כ"ח ע"א) ,היכי נדר... שאני'

מי שמנסה לסחוט ממנו נכסים שלא כדין מותר לשקר לו ולהגיד שאין הנכסים שלו -ומותר אף להטעותו דרך נדר (לנדור שלא לאכול פת אם הנכסים הם שלו -ולכוון שלא יאכל פת באותו יום בלבד.)

ועל כולם- איך נפרש את פרשת יעקב ועשו והברכות -וכי מותר לשקר כדי להשיג ברכה וירושה!

[6] ספר אמת ליעקב להגר"י קמינצקי זצ"ל בראשית כ"ז, י"ב ,...סמל האמת'

נכון להשתמש במרמה כדי לנצח את הרמאי. ויש אפילו מקום לומר שזו היא אמת ממש -שהרי הרמאי מנסה להשיג את מה שלא שייך לו (כעין עשו שרמה את יצחק ,כי ציד בפיו') והמציל ממנו בתחבולות מקיים את האמת.

אלא- שא"כ קשה מכמה ציורים בשבועות שאסרו לרמות גם את הרמאי מדין מדבר שקר תרחק- למשל באחד שחייב לשלשה וכופר בהם שאסור לשנים להעיד כאילו הכל מגיע לשלישי, ולתבוע מאתיים כשחייב מנה כדי לגלגל עליו שבועה על חוב אחר- ולמה לא נתיר להם לרמות את הכופר במה שחייב להם?

2.ANOCHI ESAV.indd 19 12/27/05 12:01:44 AM

[7] שו"ת הרשב"א חלק ג' סי' פ"א

גם במקום שאומרים עביד אינש דינא לנפשי'ה אסור לו לשקר בבית דין -שהתורה קבעה איך ההלכה כשאחד תובע והשני כופר -ואין לשנות את טענתו ע"מ לקבל את הפסק שהוא רוצה אף אם בעל דינו הוא רמאי.

אבל עדיין קשה- בשלמא בכל האופנים העוסקים בתהליך הדין עצמו -שאסור לשקר גם נגד בעל דינו, אבל כשרבו מבקש ממנו להילוות אליו לדין כדי שיראה כאילו הוא עד בדבר להרתיע את הנתבע מלכפור- הרי כל זה הוא קודם התחלת הדין תורה עצמו ואיננו משקר בדין -ולמה שיהא אסור?

ולכאורה צ"ל שאין האיסור כאן מצד הרב שיודע בבירור שהצדק אתו, אלא מצד התלמיד -שאסור לו להאמין לרב שהשני רמאי, אבל בכל זאת קשה -אם הצדק עם הבעל דבר הלא לא יירתע מזה שהרב מגיע לב"ד בליווי תלמידו -וכי יחשוש שמא בא התלמיד להעיד עדות שקר! ואפילו אם כן יעיד עדיין יש לו לבע"ד לישבע- ולמה שיהא אסור לתלמיד לבא עם רבו -איזה שקר יש בדבר?

[8] רמ"א חו"מ סי' כ"ח סעיף א' ,ואסור לאדם...', וסמ"ע ס"ק י"ד ,...חייב לו'

מפורש בסמ"ע שבאמת הי'ה מותר לו לתלמיד לבחון את הבעל דין ע"י תכסיסו של הרב, אלא שיש לחשוש שיודה גם שלא כדין בחושבו שאם אכן יש עד מסתמא שכחו!

וא"כ מותר לרמות את הרמאי ואף לבחון את החשוד דרך רמאות (כל שהמבחן הוא יעיל) -ואין זה שקר כי אם אמת.

[9] שו"ת הרא"ש כלל ט' סי' א', ב' ,...אשר'

הרא"ש אסר לישבע לנכרי על האמת אם יש לחשוש שיוודע לנכרי שהיהודי עשה קנוניא להעלים ממנו את נכסיו -ויש לעיין אם דוקא בשבועה חשש מפני שם שמים שנשבעים בו או גם במקום שמותר לשנות אם יכול להיות שיוודע לנכרי שהיהודי שינה -שיש לחשוש מפני חילול ד'.

[10] יבמות ס"ג ע"א ,רב הוה קא מצערא... העוה וגו' ', ורש"י

לא הי'ה בדברי הבן משום שקר -אבל אסור מדרבנן משום למדו לשונם -הרגל לא טוב -וייתכן שהוא דין מיוחד בקטן שהרי מלשון הגמ' משמע שדוקא לבן אסור אבל לאב מותר.

[11] ים של שלמה יבמות פרק ששי סי' מ"ו ,...לשונו בכך'

המהרש"ל הבין מכאן שאסור לשנות באופן קבוע גם כאשר אין בכך משום שקר (ואין זה משנה אם הוא קטן או גדול.)

והנה, ע"פ מה שלמדנו במקרה והמסר מטעה, גם אם המילים אמיתיים הרי זה שקר. מרש"י בחומש משמע לא כן-

[12] רש"י בראשית כ"ז, י"ט ד"ה אנכי וד"ה עשיתי

מרש"י משמע שמה שאמר יעקב אבינו הי'ה אמת מפני שניתן לפרש את דבריו בדוחק באופן שלא יהי'ה בהם משום שקר -ולכאורה ההיתר שם הי'ה מפני שעשו רמה את אביו ויעקב בא להציל מן הרמאי- ולא מפני הפירוש ,אני יעקב ובנך בכורך עשו'

2.ANOCHI ESAV.indd 20 12/27/05 12:01:44 AM

[13] אורחות צדיקים סוף שער כ"ב ,ובכל אלו...'

גם איפה שמותר לשנות עדיף לומר את הדברים באופן שאין המילים שקריים -וא"כ מה שכתב רש"י איננו סבת ההיתר אלא חומרא -שעל אף שיעקב אבינו לקח את הברכות באמת ובצדק בכל זאת דקדק בלשונו שלא להוציא מפיו מילים של שקר ממש.

למדנו שאת האמת בדיבור ובמעשה מודדים ע"י הכוונה והתוצאה ולא באמיתת המילים בלבד- בין להקל ובין להחמיר. ישנם דברים שהשינוי בהם אסור גם אם מדין שקר הי'ה מותר-

[14] ב"ק ל"ז ע"ב ,שור של ישראל שנגח לשור של כנעני ...', ול"ח ע"א ,ת"ר וכבר ... שלם'

היהודים לימדו את הרומאים גם ההלכה שאנו פוטרים בעל השור שנגח בהמת עכו"ם

[15] ים של שלמה בבא קמא פרק ד' סי' ט' ,גם שמעינן ... מדין זה'

המהרש"ל דייק מהגמ' שלשקר בענין הלכה אסור אפי' במקום סכנה -שהמגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוא ביהרג ואל יעבור.

בכל זאת מצינו בחז"ל שמותר לומר הלכה שיקרית אם הכוונה היא לומר אח"כ את האמת-

[16] ברכות ל"ג ע"ב ,ההוא דנחית קמי'ה דרבה... הוא דבעי'

רבה שבח לש"ץ שהתפלל שלא כדין כדי לבחון את אביי

[17] נדה מ"ה ע"א ,ת"ר מעשה באשה אחת... את התלמידים'

ר"ע פסלה לכהונה כדי לחדד את התלמידים

[18] פסחים קי"ב ע"א ,אם ביקשת ליחנק... גדול'

לפי הגמ' כאן מותר לומר מימרא בשם אדם יותר גדול ממי שבאמת אמרה כדי שתתקבל על השומעים.

[19] מג"א סי' קנ"ו ס"ק ב' ,אם שמע דין... בתר"י וצ"ע', ומחצה"ש שם ד"ה אם שמע

הדיון כאן איננו מדין שקר אלא דין חדש באומר דבר בשם רבו שלא שמע ממנו שגורם לשכינה שתסתלק -והסבה כנראה היא שמא הדין מוטעה ויצא מזה בזיון לרב, ולפי מסקנת המחצית השקל איפה שהדין ברור מותר לאמרו בשם אדם גדול אם ניתן לומר שהוא מוחל.

2.ANOCHI ESAV.indd 21 12/27/05 12:01:44 AM

1 ההוא
ארמאה דהוה סליק ואביל פסחים בירושלים
אמר כתיב °כל בן נכר לא יאכל בו °כל
ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי
שופרי אמר ליה רבי יהודה בן בתירא מי
קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת
להתם אימא להו ספו לי מאליה כי סליק
אמר להו מאליה ספו לי אמרו ליה *יאליה
לגבוה סלקא אמרו ליה מאן אמר לך הבי
אמר להו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי
דאי דקמן בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה
הוא וקטלוהו שלחו ליה לרבי יהודה בן
בתירא שלם לך ר' יהודה בן בתירא דאת
בציבין ומצודתך פרוסה בירושלים

מי קא ספו לך . כלום
טהגין לך מן האליה לאכול אין טהגין
לך אלא מן הכשר שבו ותאכון
להשובו לכשילך עד שיאכל מן
האליה וכיל ר' יהודה בן בתירא לא
היה להורגו : **ספו לי מאליה .**
הלעיטוני מן האליה וכבש היה
ואלייתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש
(ויקרא ג) האליה תמימה : **ר' יהודה**
בן בתירא . קאמר לי אחין אתם
טהגים לי חלק יפה אלא מן הכשר
ואני נתתי דמים כמותן : **מאי דקמן .**
מה הדבר הזה שבא לפניו : **בציבין .**
שם עירו אלא שובדא נקט הכא
משום ההוא לאביל דגרמו שניהם
לבדוק אחריהם וההוא נקט משום
לשון מגוחה :

---

2 ותו ר"מ ור' יהודה ור'
יוסי הוו קא אזלי באורחא ר' מאיר הוה דייק בשמא ר' יהודה ור' יוסי לא הוו דייקו בשמא כי מטו להההוא
דוכתא בעו אושפיזא יהבו להו אמרו לו מה שמך אמר להו ביודע אמר ש"מ אדם רשע הוא שנאמר °כי דור
תהפוכות המה ר' יהודה ור' יוסי אשליכו ליה כיסייהו ר"מ לא אשלים ליה כיסיה אזל (ג) אותביה בי קיבריה
דאבוה אתחזי ליה בחלמיה תא שקיל כיסא דמנח אריישא דההוא גברא למחר אמר להו הכי אתחזי לי בחלמאי
אמרי ליה חלמא דבי שמשי לית בהו ממשא אזל ר"מ ונטריה כולי יומא ואייתיה למחר אמרו לו הב לן כיסן
אמר להו לא היו דברים מעולם אמר להו ר"מ אמאי לא דייקיתו בשמא אמרו ליה אמאי לא אמרת לן מר אמר
להו אימר דאמרי אנא חששא אחזוקי מי אמרי משכוהו ועיילוהו לחנותא (ג) חזו טלפחי אשפמיה אזלו ויהבו
סימנא לדביתהו ושקלוהו לכיסייהו ואייתו אזל אידהו וקטליה לאיתתיה היינו (*דתנן) *מים פ] ראשונים האכילו
בשר חזיר מים אחרונים הרגו את הנפש

דייק בשמא . בשמו של
בעל הבית שם נאה שם כענין :
שמעינו ליה כיסייהו . ערב שבת
היה והפקידו אצלו כיסו : **דבי**
שמשי . של ערבי שבתות : **ליה כסו**
מפשא . מתוך שמחת במעוחה מהביאר
ורואה מלומות ומתכוון היה לדמותו
שלא יך ויטלנו : **חזו מלפחי אשפמיה .**
רואו עושים על שפתו : **יסבו סימנא**
לדביתהו . בעליך אמר שהתני לנו
כיסינו וזה לך סימן שתכלתם היום
עושים : **מים ראשונים שטפינו בשר**
חזיר . פונדק ישראל היה מוכר
לישראל דברים המותרים ומתקנים
ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל
בא ישראל לפונדק ורואהו שלא
נטל ידיו כשהסב לאכול ונתן לפניו
בשר חזיר : **מים אחרונים הרגו את**
הנפש . זו היא לשונו של זה שלינו נטל
מים אחרונים דרך הנוטלים ידים
לקנח את שפתם בידים מוכתות ולא
היו עושים נרתין :

2.ANOCHI ESAV.indd 22 12/27/05 12:01:44 AM

3 **השובר** את האומנין והטעו זה את זה [ב]אין להם זה על זה אלא תרעומות [ל]שבר את החמר ואת הקדר להביא פרייפרין וחלילים לכלה או למת ופועלין להעלות פשתנו מן המשרה וכל דבר שאבד וחזרו בהן מקום שאין שם אדם *שוכר עליהן או מטען

השובר עם האומנין והטעו זה עם זה· מפרש בגמרא: שכר עם החמר או עם הקדר נסבי'ן פרייפרין וחלילין· קדר בעל קרון: פרייפרין-עניים מצופים וגאים לעשות לו תפריון: חלילין לכלה· נשמח חתן וכלה: או למת· לקונן: מטרס· רוי"ם מיס שקורין בהן קנבוס ופשתן כשהן בגבעולין: מקוס שאין אדם· שאינו מוצת פופלין לשכור והפשתן אבד והוצ שמך עליהן: שוכר עליהם· בני אדם ביוקר ועליהם לשלם: או מטען· מפרש בגמרא:

כיצד מטען [ה]אומר להן סלע קצצתי לכם באו וטלו שתים

4 על מנת שתתן לך מאתים זוז. ומע"ג דלא יהבא ליה מלוגתה כשירה כדמפורש בכתובות בהמדיר (דף עד.) לכל מגאי מבני גד וכני לחונן גמריגן מגאה שחפשר *להמצות על ידי שליח שעשה משה את יהושע שליח לשת להם את ארץ הגלעד הוי מגאים מגאה וכל מגאי דלא שפשר לעשות על ידי שליח כגון שלילה אין מגאי מועיל בה וחכו טעמו של דבר: בתי עמדי. עמודי והמיימי לו: ישיבתה. מהמיימס לה: זו היא עמידתה. זו היא מקומה: ידעת ליה. מכלל היא כו שוס דבר גמי: אמרה ליה אין ממונא חזא לה. דבר זה היא יודעת כו שאין בא ליטמא ולגלות ממונה ולגרשה: ליצגא אחרינא בתי עמדי. עמודי על רגליך דכתיב (דברים יט) ועמדו שני האנשים בעמידה*: ישיבתה זו היא עמידתה. קיטעת היא או חולה. אמר לה ידע מכיר הוא בה שרואה ליטמא שאמרה ליה אין ממונא חזא בה*: להא דר' יוחנן. דאמר לעיל על שיתכוונו שניהם: הב ליה. דהא קמלא עלה ומע"ג דשלילה בשכי לא מיפקלא מיכא מיחיינא לקיומי מגאה מדינא כשאר שכירות דעלמא: אמר ליה. כיון דשלילה כשירה היא מצוה דינא גמי ליה דכיון דעליה רמיא למיעבד ולא בעי מצטרה אחי כך עבדה ליה: מעברא. מעבר יס בספינה:

תנו רבנן *חליצה מוטעת כשרה אי זו היא חליצה מוטעת אמר ר"ל כל שאומרים לו חלוץ ובכך אתה כונסה אמר ליה רבי יוחנן *אני שונה *בין שנתכוון הוא ולא נתכוונה היא בין שנתכוונה היא ולא נתכוון הוא חליצתה פסולה עד שיתכוונו שניהם כאחד ואת אמרת חליצתה כשירה אלא [ג]כל שאומרים לו חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז חניא נמי הכי חליצה מוטעת כשרה אי זו היא חליצה מוטעת כל שאומרים חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז ומעשה באשה אחת שנפלה לפני יבם שאין הנון לה ואמרו לו חלוץ לה על מנת שתתן לך מאתים זוז ובא מעשה לפני רבי חייא והכשירה ההוא דאתא לקמיה דרבי חייא בר אבא אמר לה [ד]בתי עמדי אמרה ליה (ו) *אימא ישיבתה זו היא עמידתה אמר לה ידעת ליה אמרה ליה אין ממונא הוא דחזא לה וקבעי למיכליה מינה אמר לה לא ניחא לך אמרה ליה לא אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה לבתר דחלץ לה אמר ליה [ה]השתא מינך אפסלא לה חלוץ לה חליצה מעלייתא כי היכי דתישתרי לעלמא בת חמוה דרב פפא נפלה לפני יבם שאין הנון לה אתא לקמיה דאביי אמר ליה חלוץ לה ובכך אתה כונסה אמר ליה רב פפא לא סבר לה מר להא דאמר רבי יוחנן ואלא היכי אימא ליה אמר ליה חלוץ לה ע"מ שתתן לך מאתים זוז לבתר דחלץ לה אמר לה זיל הב ליה אמר ליה (ז) [ו]משטה אני בך עבדה ליה מי לא תניא *[ז]רבי שהיה בורח מבית האסורין והיתה מעברא לפניו ואמר ליה טול דינר דהעבירני אין לו אלא שכרו אלמא אמר ליה משטה אני בך הכא נמי משטה אני בך

2.ANOCHI ESAV.indd 23 12/27/05 12:01:45 AM

5 **מתני'** *נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא תרומה אע"פ שאינו תרומה שהוא של בית המלך אע"פ שאינן של בית המלך

הכי נרד א"ד
עמרם אמר רב יאומר יאסרו פירות העולם עלי אם אינן של בית המלך כיון דאמר יאסרו איתסרו עליה כל פירי עלמא באומר היום אי דאמר היום לא מקבל מיניה מכם "באומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם ואע"ג *דסבירא לן דברים שבלב אינן דברים לגבי אונסין שאני:

---

6 **כ"ז, י"ב. אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע[39].**

הנה חז"ל [עבודה זרה דף כ"ה ע"א] כינו את האבות בשם ישרים, ומהאי טעמא כינו את ספר בראשית בשם "ספר הישר". וביאור הדבר הוא, כי מכיון שהם חיו קודם מתן תורה, א"כ מהיכן ידעו האיך עליהם להתנהג, אלא שהוא משום "אשר עשה האלקים את האדם ישר" [קהלת ז' פכ"ט], והם קיימו את כל התורה אפילו קודם נתינתה משום שהיא הדרך הישרה בהתנהגות האדם. ומהאי טעמא אמרינן [ויקרא רבה פרשה ט' אות ג'] שדרך ארץ קדמה לתורה, דבתורה ישנם חוקים שאינם מובנים בשכל האדם, אבל דרך ארץ בא לאדם משום ישרות שכלו, ולכן האבות שקיימו את התורה מפני שהבינו כי היא הדרך הישרה של האדם נקראו ישרים[40]. ולפ"ז תגדל התמיהה על יעקב אבינו, שכנראה מה שעשה לקבל את הברכות היה רחוק מן הישרות: הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמים, ומה גם יעקב אבינו שעליו נאמר תתן אמת ליעקב, וחז"ל [מכות דף כ"ד ע"א] דרשו עליו הפסוק לא רגל על לשונו, וא"כ מדוע נקט יעקב כאן בדרך הנראית כעקומה לכאורה?

אבל באמת למדנו מכאן יסוד גדול במהות ה"אמת", דהנה להלן [פל"ה] על הפסוק בא אחיך במרמה וגו' תרגם אונקלוס: "בחכמתא". וביאור הדבר הוא, שגם האמת צריכה שֶׁתֵּאָמֵר לפי חשבון, שהרי למשל אם ראובן הנרדף מתחבא אצל שמעון, וכשהרודף מחפשו אומר שמעון לרודף שראובן מתחבא אצלו ומשום שאינו רוצה לשקר, הכי זה "אמת" יקרא? אלא ודאי שלפעמים מותר לאדם להשתמש בדרך הערמה כדי להשיג את מבוקשו, והיינו לפי הכלל של "רעם עקש תתפתל" [תהלים י"ח פכ"ז], דכשהוא בא לידי התמודדות עם רמאי מסוכן מסוגו של עשו, לפעמים אין מנוס מהשימוש בדרך הערמה והשתמטות. רמאות מעין זו, כפי הצורך והשעה, מצינו כמה וכמה פעמים אצל יעקב אבינו ואין זה כלל סתירה למושג של "תתן אמת ליעקב". לדוגמא: כל ענין פיצול המקלות שעשה יעקב כדי להציל את צאנו מידיו הרמאיות של לבן; מה שאמר יעקב לעשו: עד אשר אבוא לא אדני שעירה, כלומר שהרחיק את עצמו ממנו בדרך ערמה, ואנו[41] למדים מזה הלכה לדורות שמותר לאדם להרחיק את עצמו מן הנכרי כשחושש ממנו; מעשה יעקב ושכם, שבמרמה סובבו בני יעקב[42] שאנשי שכם יחלישו את עצמם ויוכלו להרוג אותם. כל זה נכנס בגדר העסק עם רמאי ורשע, ואינו גורע כלום ממעמדו של יעקב כסמל האמת[43].

2.ANOCHI ESAV.indd 24 12/27/05 12:01:45 AM

7 פא) טוליטולה, שאלת: הא דאמור רבנן בפרק המניח את הכד: מאה פנדא בפנדא למחיה; ואפילו למאן דאמר: לא עביד איניש דינא לנפשיה, במקום דאיכא פסידא, עביד; ולרב נחמן דאמר: אפילו במקום דליכא פסידא. יש בכלל זה, שיוכל לטענן שקר, להוציא דין לאמתו, כי ההיא דפרק חזקת, דלחיש לרב נחמן ואמר ליה: אין, שטרא זייפא הוא, ומיהו, שטרא מעליא הוה לי וארכס, ואמינא: אנקוט בידי מיהא כל דהו: והימניה רב נחמן משום מיגו. ואף על גב דאסיקנא דלית הלכתא כותיה בזוזי, הא קיימא לן כותיה בארעא, ובזוזי נמי היה נאמן, אי עמד בשקרו. על כן שואל אני, אם מותר לטענן שקר לאפוקי זוזי, כי היכי דשרי ליה למימחי חבריה. אע"ג דעבר על: לא

תשובה: חס ליה לזרעיה דאברהם דלימא שיקרא, ואפילו במקום פסידא, דכתיב: שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. וגדולה מזו אמרו בפרק שבועת העדות, שאפילו באומר אמת, אלא שהדבור אינו על אותו דרך שאמרו, אסרו, וכדאמרינן התם: מנין לשלשה שהפקידו אצל אחד, וכפר בהן, מנין שלא יהא אחד תובע, ושנים מעידים? ת"ל מדבר שקר תרחק; וזה ודאי אמת, כמו שמעידין אלו שהממון הופקד בידו בפניהם, ואפילו הכי, כיון שהן אומרין בתורת עדות, אסור. אלא שכל מקום שיש מיגו, אנו מאמינין שהאמת כמו שטוענן, שאלו בא לשקר, היה לו לטענן טענה אחרת בשקר, שהיה נאמן בה. וההוא דפרק חזקת הבתים, לא אמרו שיהא מותר לו לעשות ולטענן כן, אלא כל שטענן, מאמינין אותו משום מגו, למר כדאית ליה, ולמר כדאית ליה. ותדע לך, דאי מהתם, נימא דשרי נמי למיעבד שטרא זייפא כי התם, וחס לנו לומר כן, אלא ודאי שנוי השקר ואהוב האמת, ואין תמורתו כלי פז

---

8 פדום)[יפ] ומסור למדם להעיד כדבר שמימו יודע יג שפ"פ שמתר לו מדם
סיודע בו שמימו מסקר ומפי' למר לו כף ובמוד עם פד פ' סים לי יד ולפ תעיד
רק (ז) [ז] סיפמד בעל מובי ויסבור סים לי שבי עדיים ויודמ לי לפ יסמע
לו . (סור) :

יד ולפ תעיד רק סיפמד כו'. וזס מסור מסוס מדבר שקר תרחק (גמ')
זר"ל שמפ ע"י פמד זס יסווס עמו הגמבע שלפ כדין שלפ סים מייב לו ולפ

2.ANOCHI ESAV.indd 25 12/27/05 12:01:45 AM

9 **א ילמדני** תלמוד • שר שבא לעיר לגבות מס וממשכן בחצר ימצא לית
על רשעו ואלך לחוכן קודם לכן ונתן לחצר לו ומשכונו של
ישמעאלים לשמעון שהוא פטור מן המס ונתן במתנה גמורה בלא תנאי אם
יוכלו שייסס ליטבע זה שלחן לו וחס שהוא שלו כל מה שבביתו חע"פ שידוע
שלא עשה כי אם להכריחו ולכשוף יחזיר לו מ"מ במתנה גמורה נתן והחזיר
חלוי בדעתו • ונלחס שהמתנה קיימת כמו שכתב ר"ת ז"ל לחד מהכריח נכסיו
שלא ישתעבדו לבעל חוב שעשר מתנה קיימת שחס לח קנה המקבל היה קונה
הבעל חוב הכי נמי לדעתח דהכי נתן שחס יבח לידי שבועה שיכול ליטבע
שחין לו נמלח גס שחחר נטבע בחמת וחפי' לח ישבע חוח דעתו שיטבע
שמעון בחמת ולח דמי לבעל מברחת שחינה מכוונת להקנות לו חלח שלח
יקנה הבעל וחוח חינו קונה כדחמריק בכתובות (עט •) עבחוס כנכסים
שחין ידועין לבעל ולחליבח דהכי שמעון ולח דמי לבחר לימדנח דמוכח :

תשובה מה שכתבת מעניין הכרחה קשה מחד בדבר ומעולם החמרת'
בו מחד שלח יצלחו בו וגם חם יבח הפסד לחבירו בהכרחה ז'
נמלח נחו עכברת גנב חלח חורת גנב חע"פ שהוח חמת כיחבר כתבת ותפיל'
מחנה ע"מ להחזיר היח מחנה לשעתח וכ"ש מחנה זו שהיח בלח חזרה חם
ירלה מ"מ יש ליישב מפני חלול השם חם יתנים בדבר וגם שלח יקלו עמי
החרן בדבר :

ב עוד ילמדני חם לחוכן שהקיד ביד שמעון ובח שישמעחלי להשביעו
שיוליח מרשוחו מה שחינו שלו חם יכול ליחנו לו בטיחר שבדין הוח
בח לגבות וכר מחח לחבר מחח מיעביע :

תשובה מה שחחלת לחוכן שהפקיד ביד שמעון ובח ישמעחלי נוכח
השם להשביעו שיוליח מרשוחו כל שחינו שלו. דע לך שם השנם
מרגיש שים ממון לחוכן ביד שמעון לחני להחמיר מחד בדבר מפני חלול
השם ולח יחחלל שם שמים על ידו להניל ממון לחריש וחם חין חלול שמים
בדבר דין זה כרחשון ושלוש חבין חשר :

---

10 רב
הוה קא מצערא ליה דביתהו כי אמר לה עבידי לי *טלופחי עבדא ליה
חימצי חימצי עבדא ליה סלופחי כי גדל חייא בריה אפיך לה אמר
ליה איעליא לך אמך אמר ליה אנא הוא דקא אפיכנא לה אמר ליה היינו
דקא אמרי אינשי דנפיק מינך טעמא מלפך את לא תעביד הכי
*שנאמר °למרו לשונם דבר שקר העוה וגו'

חימצי. מין
קטנית: אפיך לה. היה חומר הלא נצטוו חמור לנמך לעשות עבדים והוח חומר לה עשי חימצי והיח עושה עבדים: טעמא מלפך. פעמים
שהבן מחכים חת חביו חפי היה לי לעשות כן(ה): אבל אתה. דבר שקר הוח וכמיב למדו לשונם דבר שקר:

---

11 **א"ר** אילעא משום ר' יהודא בר שמעון (פ"ה ע"ב) מותר
לשנות בדברי שלום, שנא' (בראשית נ', י"ז) כה תאמרו
ליוסף וגו', ר' נתן אמר, מצוה, שנאמר (ש"א ט"ז, ב') ויאמר
שמואל איך אלך וגו', ויאמר עגלת בקר תקח בידך וגו'.
ונראה, דוקא דבר שהוא באקראי, אבל שליחות שהוא ביו
אביו לאמו לא ישנה, אפי' במשנה משום שלום, כמו
שמצינו בהאי פירקא (פ"ג ע"א) שהקפיד רב על חייא בריה.
וא"ל, את לא תעבוד עובדא כו', והיינו דא"ל האי קרא
(ירמיה ט, ד') למדו לשונם דבר שקר וגו', כלומר, שהקפיד
שלא ילמוד לשונו בכך.

2.ANOCHI ESAV.indd 26 12/27/05 12:01:45 AM

12 **עשו בכורך.** אנכי המניח לך, ועשו הוא בכורך

13 וּבְכָל אֵלּוּ שֶׁהִתְּירוּ חֲכָמִים לְשַׁנּוֹת,
אִם יוֹכַל לַעֲשׂוֹת שֶׁלֹּא יְשַׁקֵּר הוּא טוֹב יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁיְּשַׁקֵּר,
כְּגוֹן אִם שׁוֹאֲלִין לוֹ: יוֹדֵעַ אַתָּה מַסֶּכְתָּא פְּלוֹנִית? יָשִׁיב: וְכִי
אַתָּה סָבוּר שֶׁאֲנִי יוֹדֵעַ?! וְאִם יוֹכַל לְסַלֵּק הַשּׁוֹאֵל בְּעִנְיָן
שֶׁלֹּא יְשַׁקֵּר הוּא טוֹב מְאֹד.

14 ***כ"שור של ישראל שנגח**
לשור של כנעני פטור א] ושל כנעני שנגח
לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם
נזק שלם ב] :

ת"ר

ובבר שלחה מלכות רומי שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדונו תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של כנעני פטור של כנעני שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם מכ"ג אי רעהו דוקא אפילו דכנעני כי נגח דישראל ליפטר ואי רעהו לאו דוקא אפילו דישראל כי נגח דכנעני לחייב ודבר זה אין אנו מודיעים אותו למלכות

פון מדנר וס . והס לפ
ניט להס מעמו של דבר פיהם ממוט
של כנעני כחזקת הפקר מפני
סספקה:

15 **גם** שמעינן מהאי ברייתא דאסור לשנות דברי תורה, אף כי הסכנה. וחייב למסור עצמו עליה, דלפי חד שינוי דתו' (ד"ה קראו) שמלכות הרשעה גזרה עליהם. ולמה לא יראו חכמים שתעליל מלכות הרשעה עליהם. הלא לא תמצא דבר קשה כזה לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהיזקן, והם חייבים. וכי לא היה ראוי לחוש ח"ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה. בפרט מלכות הרשעה, שכל מחשבתם רק להתגולל ולהתנפל על שונאינו. וא"כ היה להם לשנות, או שניהם חייבים, או שניהם פטורין. אלא ש"מ שמחויבים אנו למסור על קידוש השם. ואם ח"ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה. ומסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטים על כל דין ודין, שור של ישראל שנגח לשל נכרי, ושל נכרי שנגח לשל ישראל. ועל כן השיבו האמת על קדושת השם. כי לא היה יכולת בידם לשמט את עצמם מדין זה.

16 **הדוא דנחית קמיה דרבה ואמר אתה חסת על קן צפור אתה חום ורחם עליו אמר רבה כמה ידע האי צורבא מרבנן לרציוי למריה א"ל אביי והא משתקין אותו תנן *ורבה נמי לחדודי לאביי הוא דבעי**

2.ANOCHI ESAV.indd 27 12/27/05 12:01:45 AM

17 ת״ר מעשה באשה אחת שבאת לפני ר״ע אמרה לו ר׳ נבעלתי בתוך שלש שנים מה אני לכהונה אמר לה כשרה את לכהונה אמרה לו רבי אמשול לך משל למה הדבר דומה לתינוק שמצנולו אצבעו בדבש פעם ראשונה ושניה נועד *בה שלישית מצצה אמר להם אם כן פסולה את לכהונה *ראה התלמידים מסתכלים זה בזה אמר להם למה הדבר קשה בעיניכם *[אמרו ליה] כשם שכל התורה הלכה למשה מסיני כך פרוזתה מבת שלש שנים כשרה לכהונה הלכה למשה מסיני ואף רבי עקיבא לא אמרה אלא *לחדד בה את התלמידים:

---

18 *אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול

---

19 . חס שמע
דין ונראה לו שכלכה כך מותר לומרו כשם מדם גדול כי היכי דליקבלי מיניה [עירובין דף כ״ח ופסחים דף קי״ב] וכסוף מסכת כלה חיתת המומר דכר כשם חכם שלא נמרו ממנו גורס לשבועה שחסתלק וכ״ה בברכות דף ך״ז ע״ב כתר״י ול״ע.

חס שמע דין כו׳ עירובין דף כ״ח ופסחים דף קי״ב כ״ל: וכ״ה בברכות דף ך״ז וע״ב כתר״י ר״ל דבגמר׳ חיתת הכתוב המומר דבר שלא שמע מפי רבו גורס לשבועה שחסתלק מישראל והיה ס״ל שלא יאמר דין מדעת עצמו כ״ע מה שקיבל מפי רבו וכאשר התנהג ר׳ אליעזר שלא אמר מעתה דבר שלא שמע מפי רבו כדאי׳ בסוכ׳ ולפ שפי׳ זה ודאי אינו אמת. ניהו דר״ע חסתנג כן ממדות חסידות ואיך יאמרו ע״ז שבורח לשביעה כו׳ והלא רוב התנאים והאמוראים לא התנהגו כן. ונ״מ לי׳ למ״ש לעיין בתר״י שהוא כי להדי׳ וז״ל שלא שמע ממנו ואומר אומו מעמו מכ״ל. אולם הרמב״ם והטור כתבו ולא יאמר דבר שלא שמע מפי רבו עד שיזכיר שם אומרו ופי׳ הרב״י משום דחתם כל מה שהתלמיד אומר סוכרים הדומתים שמרבו שמעו (והיינו דוקי בימיהם אבל בזמנינו כל מה שאומרים סתם הוא כשם עצמו ות״ב בזה״ז חס שמע דבר מרבו אסור לאומרו סתם כ״כ ס״ך בי״ד סי׳ רמ״ב ס״ק מ״ב) ואם לא שמעו מפיו צריך להודיע מפי מי שמעו וכי בם׳ לחם סמוהו׳ פ׳ תפלת השחר ס״ק ך״ד שחפשר שיש לפקפק על הדבר ההוא׳ ומכל׳ שרבו מתגני׳ על ידו ומיים הל״ת ומפני כן לא הקפידו ואמרי׳ פ׳ פ״פ דף קי״ב חס בקש׳ להחמק יתלה באילן גדול עכ״ל ונפשר שכוונתו כיון דהכתוב שמע יפקפקו בדבר ויהי׳ נגאי לרבו ל״כ חס יודע שהדבר ההוא דבר ברור ואין בו לפקפק ודאי מי שיודע ברבו שאינו מקפיד בכזה חס כ׳ונתו לש״ם כ״ה לקבלן מיניי מותר וכה״ג מיירי בפ׳ ט״פ:

2.ANOCHI ESAV.indd 28 12/27/05 12:01:45 AM